

Отримана 16.03.2026

Прорецензована: 17.04.2026

Прийнята до друку: 21.04.2026

Електронна адреса: alenyshka2007@ukr.net

ORCID-ідентифікатор: <https://orcid.org/0000-0002-8564-8943>DOI: <http://doi.org/10.25264/2312-7112-2026-30-16-21>

Романова О. Вчора яке завжди попереду: екзистенціал війни. *Наукові записки Національного університету «Острозька академія»: серія «Філософія»*. Острог : Вид-во НаУОА, 2026. № 30. С. 16–21.

УДК 111.1:141.32

Олена Романова

ВЧОРА ЯКЕ ЗАВЖДИ ПОПЕРЕДУ: ЕКЗИСТЕНЦІАЛ ВІЙНИ

Статтю присвячено дослідженню специфіки екзистенціалу війни та невідворотності «розлому буття». Зазначена онтологічна катастрофа постає як травматичний розрив тканини існування, де вчорашній світ не залягає на дно минулого, а стає майбутнім, що експлікується через руйнування звичних основ. Такий процес метафорично автором визначено як «вчора, яке завжди попереду». Метою дослідження є аналіз «буття в розломі», що розгортається в межах граничної ситуації, зумовленої війною. **Методологічними засадами роботи стали:** світоглядно-екзистенційні погляди К. Ясперса, герменевтична концепція «інтерпретуючої решітки» Й. Куліану, теорія «негативних зв'язків» Е. Іллуз та соціально-критичні ідеї Г. Маркузе, феноменологія насичених феноменів Ж.-Л. Маріона, філософія ризику А. Дюфурмантель та когнітивна антропологія К. Малабу. **Наукова новизна** полягає у концептуалізації поняття «екзистенціал війни» крізь призму нейрофеноменологічного підходу, що дозволяє переосмислити людську сутність в ситуації нищівного зламу. Вперше в контексті сучасної війни застосовано поєднання «деструктивної пластичності» К. Малабу з «насиченими феноменами» Ж.-Л. Маріона та «герменевтичними фільтрами» Й. Куліану для аналізу безповоротних трансформацій суб'єктивності, спричинених руйнацією буттєвих основ. **Висновки.** На основі розглянутих концепцій обґрунтовано можливість віднайдіння сенсовірних опор у ситуації анігіляції через актуалізацію незнищених смислів буття. Доведено, що подолання краху життєсвіту можливе через відновлення пластичності свідомості та духу, що забезпечує перехід від прекарного перебування до нової суб'єктної цілісності.

Ключові слова: ентропія, буття в розломі, екзистенціал війни, гранична ситуація, ризик, деструктивна пластичність, нейрофеноменологія.

Olena Romanova

YESTERDAY THAT ALWAYS AHEAD: THE EXISTENTIALITY OF WAR

The article is devoted to the study of the specifics of the existential of war and the inevitability of the "rupture of being". This ontological catastrophe is presented as a radical rupture in the fabric of existence, where the world of yesterday does not sink into the past but becomes a future explicated through the destruction of familiar foundations. This process is metaphorically defined by the author as "yesterday that is always ahead". **The purpose** of the study is to analyze being in the rupture, which unfolds within the boundary situation caused by war. **The methodological basis** of the work includes: the world-existential views of K. Jaspers, the hermeneutic concept of the "interpretive grid" by I. P. Culiano, E. Illouz's theory of "negative relationships", the social-critical ideas of industrial society by H. Marcuse, J.-L. Marion's phenomenology of saturated phenomena, A. Dufourmantelle's philosophy of risk, and C. Malabou's cognitive anthropology. **The scientific novelty** lies in the conceptualization of the "existential of war" through a neurophenomenological approach, allowing for a reinterpretation of the ontology of human being in a situation of radical rupture. For the first time in the context of modern war, the combination of C. Malabou's "destructive plasticity", J.-L. Marion's "saturated phenomena", and I. P. Culiano's "hermeneutic filters" is applied to analyze the inevitable transformations of subjectivity caused by an ontological catastrophe. **Conclusions.** Based on the concepts considered, the possibility of finding meaning-making supports in a situation of rupture through the actualization of indestructible meanings of being is substantiated. It is proved that overcoming the rupture is possible by restoring the plasticity of consciousness and spirit, ensuring the transition from precarious existence to a new subjective substantiality.

Keywords: entropy, rupture of being, existentiality war, boundary situation, risk, destructive plasticity, neurophenomenology.

Постановка проблеми. Сучасний розпад, спровокований повномасштабною війною, не відбувся миттєво, він став кульмінацією процесів, що були породжені раніше. В когнітивному вимірі цей стан можна охарактеризувати як інверсію часу: деструктивні проєкції минулого не завершуються в ньому, а формують своєрідну «колію невідворотності». Вчорашній світ не зникає, він екстраполює свої смисли в майбутнє, перетворюючи катастрофу сьогодення не на випадковість, а на закономірний стан, адже запущені корені хаосу і ворожнечі проросли у завтрашній день. Саме тому мною пропонується екзистенційна метафора «вчора, яке завжди попереду».

Досить чітко цей процес розпаду описав С. Цвейг в своїй книзі «Вчорашній світ» [17]. Згадуючи в ній як переживали подібний стан його співвітчизники (зокрема З. Фрейд), письменник погоджується з психоаналітиком у тому, що сформований культурно-соціальний світ – це тонкий прошарок, котрий може бути раптово і миттєво зім'ятий, а отже, розірваний руйнівними силами. Ці приховані потоки весь цей час перебували під ним і, наче розпечена магма, клекували і вирували, шукаючи місце для прориву. «Нам довелося постійно звикати жити, не маючи ґрунту під ногами, не знаючи прав, свободи і безпеки» [17, с. 3]. Тож як же не залишитися в стані екзистенційного паралічу, опинившись усередині онтологічної прірви?

Аналіз досліджень і публікацій. Значну увагу процесам розриву сушого, викликаним війною, приділяли в своїх працях: Е. Штайн, К. Юнг, К. Ясперс, Х. Арндт, Ж.-П. Сартр, В. Янкелевич, Е. Левінас, Дж. Агамбен та ін. Останніми роками проблема втрати соціально-антропологічних опор перебуває у фокусі уваги як вітчизняних, так і зарубіжних інтелектуалів. Зокрема, актуальними дослідженнями виявилися: теорія Ж.-Л. Нансі [15] – про постійне перебування на межі (*being-on-the-edge*), що розкриває крихкість людського співбуття, концепція некрополітики А. Мбембе [14], яка описує створення «світів смерті» (*death worlds*) як особливих форм життя, а також розвідки Р. Негарестані [16] – щодо концепту прихованої течії (*hidden flow*), що дозволяє простежити деструктивні процеси, які підточують міцність буттєвих структур.

Щодо українських науковців, чії розвідки дотичні до проблематики воєнних дій в Україні, варто виокремити доробок Ю. Доброносової [1], яка фокусується на позитивному ракурсі надії в координатах майбутнього, окреслюючи горизонти для його прояву. Наративи війни через призму поняття «ентропії» як чинника деструкції саморегулювання життя розглядає Й. Цимбрикевич [6]. В його праці метафізичне розуміння фатальності представлено у вигляді «стріли часу», що руйнує рівновагу та звичний лад. Негативні модуси існування, в тому числі й екзистенціал війни, аналізував Н. Маланій [2], проте його співставлення стосувалося подій у літературному вимірі певних авторів. С. Порадюк [4] акцент робить на стані страху, що загострюється під час довготривалих воєнних дій, спричинюючи як зневіру, так і пошук нових сенсових опор. Попри ґрунтовність напрацювань, недостатньо висвітленим залишається феномен самого розлому буття, усередині якого індивід опиняється в епіцентрі екзистенційного вакууму, придавлений тягарем смислів минулого. Тому в даному дослідженні розглянемо специфічний розріз часу, який поглинає екзистенціал війни, занурюючи людина в простір граничного страждання й жаху.

Як зазначалося раніше, онтологічна розколина відбувається через знищення попередніх основ. Це глибинне потрясіння, що здіймає на поверхню «залежале вчора», спонукає до осмислення неминучості катастрофи в житті людини. Екзистенційна тональність, що насичує цей стан, окреслює контури метафізики долі. На незворотності драматичних подій, що насуваються і розверзають прірву між минулим і майбутнім акцентував С. Цвейг, описуючи розчинення в невідомості Австро-Угорської імперії. Особистісне падіння і момент обвалу попередніх життєвих структур, письменник фіксує через втрату себе як громадянина в ній, з поступовим перетворенням на біженця – людину без документів, без країни і без права на громадянське волевиявлення. «Доля завжди знає, як відшукати шлях до людини, який необхідний для реалізації її таємних задумів, навіть якщо людина хоче сховатися від неї» [17, с. 22].

Спершу проаналізуємо соціальний ландшафт, що передував цьому фундаментальному колапсу. Його можна уподібнити мантійному плюму, який тривалий час підпірав метафізичну кору буття, створюючи гарячі точки для майбутнього підриву. Війна у цьому контексті постає моментом, коли «вчорашній світ» наздоганяє нас, проте це «вчора» вже змістовно зіпсоване. Г. Маркузе свого часу застерігав про «одновимірну людину», яка стає функціональним додатком у системі споживання, перетворюючись на механізм експлуатації. «Вільний вибір серед широкого розмаїття товарів і послуг не означає свободи, якщо ці товари і послуги підтримують соціальний контроль над життям, сповненим... страху, – тобто якщо вони підтримують відчуження» [3, с. 25]. Ця антропологічна деградація доповнюється концепцією Е. Іллуз про «негативні зв'язки». Дослідниця демонструє, що в капіталістичному світі навіть сфера страждань і людських стосунків набуває деструктивного характеру. «У межах мережевої сучасності відповідним об'єктом вивчення стає спосіб розчинення зв'язків... Це розчинення відносин не є прямим розривом: відчуженням, уречевленням, інструменталізацією, експлуатацією. Воно є результатом моральних приписів, що становлять уявне ядро капіталістичної суб'єктивності» [10, с. 45].

Аналіз наведених положень дозволяє стверджувати: коли світ розпадається, людина раптово виявляє відсутність захисного панцира, адже її соціальні контакти були суто ринковими та ефемерними. У стані війни ця «свобода відмови» перетворюється на онтологічну пастку: світ розпливається, втрачаючи форму, оскільки суспільна тканина більше не тримається на етосі відповідальності, а лише на хитких «контрактах бажання», що миттєво анігілюються хаосом. «Припис бути вільним та автономним, змінювати та покращувати себе, реалізовувати свій прихований потенціал, оптимізувати своє задоволення, своє здоров'я та свою продуктивність, зрештою обертається на "негативний вибір"... не підтримувати стабільні стосунки, не мати дітей» [10, с. 45, 47]. Тобто людина відчуває нездатність витримати тягар реальності, бо через біг за щоденним задоволенням, зробити вибір на користь іншого, стає для неї неможливим.

Отже, світ втрачає свою структурність і розпливається, немов аморфна маса, перетворюючись на простір емоційного зсуву вбік миттєвого бажання, де традиційні механізми вибору заміщуються необов'язковістю. Така дійсність, у якій ринкові імперативи поглинули саму сутність людських взаємин, залишає суб'єкта цілком беззахисним перед неблаганною антропологічною катастрофою. Ця «оголеність» екзистенції в епіцентрі буттєвої розщиплини актуалізує потребу звернення до метафізичних вимірів виживання в екстремальних умовах, які найповніше розкриваються через концепцію «граничної ситуації» К. Ясперса. Саме війна стає тією межею, де соціальні декорації остаточно зникають, змушуючи людину зустрітися з власною автентичністю у вирі розірваного світу.

Варто зауважити, що людина, перебуваючи в осерді урвища, не може повноцінно досягнути новий стан, оскільки не знаходить у межах власної суб'єктивності схожих емпіричних знань. Відтак, перебування в модусі існування раптової розірваності невідворотно призводить до роздвоєння свідомості. Це пов'язано з тим, що індивід намагається віднайти смислову константу в тріщині реальності, яка розрослася до нечуваних розмірів, проте відчуває, що перебуває лише в порожнечі «текучого світу». Звертаючись до праці К. Ясперса «Психології світоглядів» [6, с. 10], яку автор визначає як фундаментальне дослідження людського буття, простежимо специфіку трансформації свідомості. Мислитель стверджує: «Наш світоглядний досвід – це постійний процес руху, він триває, поки ми взагалі набуваємо досвіду» [6, с. 19]. Експлікуючи містичний стан переживання найвищого загострення втрати себе у прірві небуття, К. Ясперс наголошує на неминучому розщепленні в свідомості на суб'єкт і об'єкт. «Нам кортить немовби вистрибнути з самих себе, перестрибнути через самих себе, немовби відшукати архімедову точку опори поза межами будь-яких відношень між суб'єктом і об'єктом» [6, с. 32].

У цьому ракурсі можемо дійти висновку: для того, щоб збагнути граничну моторошність обставин війни, людині доводиться зіштовхнутися з внутрішньою оголеністю та відсутністю рятівної відповіді на даний екзистенційний вибух. Адже неможливо віднайти в минулому досвіді роз'яснення, як і неможливо дати відсіч тому, що поглинуло людське існування, не залишивши горизонтів на спасіння в світоглядно-екзистенційному ландшафті.

Логічним продовженням аналізу буттєвої розірваності стає перехід до характеристики її феноменологічних вимірів. Видається доцільним залучення концептів Ж.-Л. Маріона, стратегії якого дозволяють інтерпретувати війну як «подію-ідола», що перенасичує індивіда інтенсивними інтуїтивними процесами, блокуючи здатність до раціонального осмислення. Цей руйнівний процес не можливо збагнути категоріально, його можна лише перетерпіти. Обґрунтовуючи теорію насичених феноменів (*le phénomène saturé – фр.*), до яких можна віднести і війну, Ж.-Л. Маріон наголошує на необхідності такої гіпотези щоразу, коли «виявляється неможливим підвести інтуїцію під адекватне поняття, як завжди вдається зробити у разі збідненого чи буденного феномена» [13, с. 156].

Згідно з концептом Ж.-Л. Маріона, війна як потужний екзистенціал є «феноменом одкровення» (*le phénomène de révélation – фр.*), що спопеляє звичні горизонти. Це явище досягає кульмінації в парадоксі, концентруючи в одній точці одночасно «подію, ідола та плоть» [12, с. 395]. У ситуації перебування під онтологічними руїнами можемо трактувати війну як подію, ідола – як застиглий погляд жаху, що паралізує волю, а плоть – у вигляді вразливості та болю, який пронизує кожну клітину тіла. Проте за межами зруйнованого світу проглядається ікона – невидиме. Це те «небесне вікно», куди линуть молитви в надії віднайти сили, щоб витримати нестерпний тиск розриву опор буття.

Отже, у межах феноменології Ж.-Л. Маріона війна виступає у якості насиченого феномену, де тотальна надмірність інтуїції домінує над логікою. Суб'єкт, занурений в епіцентр такої події, зіштовхується із очевидністю руйнування, що засліплює. Перенасиченість інтуїтивними даними свідчить,

що переживання війни неможливо інтегрувати в набутий досвід, бо такого ним ще не сприймалося. Є підстави вважати, що цей стан «надміру жаху» паралізує звичну когнітивну оптику, адже людина набуває одкровення, якого не могла осягнути за буденних обставин. Водночас відкривається шлях до здобуття трансцендентного досвіду: саме через плоть та ікону (страждання і героїзм) простує постать Бога як сила парадокса. Застосовуючи феноменологічні аспекти видимості та даності Ж.-Л. Маріона, можна сказати, що суб'єкт апелює до Всевишнього – вищої інстанції, що дарує порятунок, відкриваючи брами світу для переходу на безпечну територію.

Проте досвід такої межі не минає безслідно для цілісності індивіда. Аби з'ясувати, як саме екзистенціал війни переформатовує людину не лише на метафізичному, а й на структурному нейрофізіологічному рівнях, необхідно звернутися до концепції пластичності свідомості. Дослідниця когнітивної антропології та нейрофілософії К. Малабу пропонує розрізняти такі властивості мозку: гнучкість і пластичність. «Сьогодні істинний смисл пластичності у затемнені, ми схильні постійно підміняти її на «хибного друга» – гнучкість. Різниця між цими термінами вважається незначною. Проте гнучкість – це ідеологічний аватар пластичності. Одночасно її маска, спотворення та вилучення» [10, с. 21].

Окреслюючи когнітивні обриси майбутньої особистості, науковиця шукає відповідь на питання: що відбувається з мозком і свідомістю, коли суб'єкт опиняється в епіцентрі буттєвого краху? Адже цей злам – не просто розкол чи рана, а водночас і появу нової людини шляхом шокової травми. Так з'являється особистість, яка вже ніколи не буде такою, як раніше. В цьому болісному переродженні, через інтуїтивне прозріння, усвідомлюється втрата колишньої ідентичності. «Пластичність – це властивість нервової системи змінювати свою структуру та функції внаслідок розвитку, отриманого досвіду або перенесених ушкоджень» [10, с. 13]. В цій концепції К. Малабу акцентує увагу на двох особливостях: здатність вбирати в себе нову форму і в той же час знищувати попередню остаточно. На її думку, саме пластичність є архітектором досвіду, що структурує та скріплює окремі випадки, задаючи їм подальшу модальність самоформування. З огляду на зазначене, видається доцільним створення когнітивної картографії стихійного розлому, де трансформуючим компонентом є саме пластичність, яку слід поставити вище за інші властивості психіки – гнучкість чи ригідність. Саме це, згідно з теорією К. Малабу, дозволить сформувати нову концептуальну картину світу, що допоможе подолати заціпеніння та паралізацію, спричинені втратою колишнього способу буття.

Які ж виходи пропонуються в ситуації такого сутнісного колапсу? Дослідниця феномену ризику А. Дюфурмантель пропонує відкритися живій можливості, що постала з безодні. «Приймаючи ризик, ви поєднуєте страх із хвилюючим почуттям можливості, нагадуючи собі, що справжнє життя часто лежить поза безпекою» [9, с. 14]. На думку А. Дюфурмантель, не варто прагнути пошуку ідеального «Я», оскільки саме усвідомлення невідомого та зречення знайомого, відкриває шлях до внутрішніх змін. «Тут саме життя стає іманентною силою, яка формує наш досвід... суть ества може полягати у прийнятті нашої минущої природи, в умінні орієнтуватися у світі, дозволяючи його непередбачуваності переосмислювати нас» [9, с. 56]. Науковиця вважає, що така трансформаційна перспектива веде до якісного сутнісного збагачення: «до досягнення стану чистої іманентності та самореалізації» [9, с. 56], де нові метафізичні конфігурації та нейрозв'язки формуються за межами власного «Я».

Для глибшого розуміння механізмів знаходження сенсу в умовах буттєзламу світу варто звернутися до концепції Й. Куліану. Аналізуючи самотність епох, філософ вказує на наявність своєрідної «інтерпретуючої решітки», яка стоїть між попереднім смислом і результатом, що утворився. Ця рамка, на думку мислителя, постає у вигляді герменевтичного фільтру, через який потрібно пропустити розірваний зміст минулого і зміст, що народжується в моменті. «Намацати його герменевтичний фільтр, ту “виборчу волю”, яка водночас є деформуючою волею» [8, с. 78]. Це необхідно зробити, щоб прибрати елементи викривлення сприйняття, які утворилися під нестерпним тиском.

Спираючись на погляди Й. Куліану, можна дійти висновку, що потрібно віднайти спосіб творення нової архітектоніки смислу в той час, як дійсність обвалюється на людину і придавлює її хтонічною вагою. Ця руйнівна сила водночас намагається вигнути індивідуальний герменевтичний фільтр під свої потреби, перетворюючи життя на руїни. Однак слід збагнути, що саме виборча воля здатна протистояти нав'язаному ззовні хаосу. І от саме тут інтерпретуюча решітка допомагає трактувати даний акт не як суцільну непроглядну темряву чи нищівну катастрофу, проте як акт особистісного сходження. Тому, згідно з методологією Й. Куліану, порятунок полягає в активації виборчої волі. В практику когнітивного спротиву та задля віднайдення буденної вкоріненості можна ввести наступну формулу

«перепрошивки смислу»: слід перезібрати герменевтичний фільтр, поміняти світоглядну лінзу і віднайти шлях, що зрештою дозволить налаштувати внутрішню сутність (душу) на нову операційну систему буття.

Є підстави вважати, що куліанівська «виборча воля» – це певним чином когнітивний інструмент К. Малабу. Ймовірно, пластичність, завдяки волі, дозволяє використовувати енергію удару, щоб відштовхнути силу ентропії – диктат деформуючої волі катастрофи і позбавитися деструктивної пластичності. Відповідна стратегія дає змогу не застигнути в старій формі, де панує дефіцит буттєвого сенсу, а «пошити» нову ідентичність. Це необхідно зробити, оскільки сучасна руйнівна течучість «кінця реальності» вказує, що нема сенсу черпати екзистенційний зміст порожнечі, оскільки оголений процес душевних обертів потрібно «вдягти».

Виходячи з аналізу методологічних концепцій, можна дійти висновку, що метафізична конструкція «Я», виткана із синтезу світоглядних устремлінь і екзистенційних поривань, засвідчує неможливість «скасувати» трагічну невідворотність. Проте кризь зазначений антропологічний стан крихкості окреслюється відкритість нових горизонтів, що створює точки біфуркації для побудови новонародженої особистості безпосередньо всередині екзистенційного провалля. У такий спосіб з'являється можливість уникнути зневіри й саморуйнування, зупинивши експансію неупорядкованих процесів. Пересилення себе в напрямку зміни пізнавального вектора дозволяє не просто вижити у вирві, а й віднайти в ній джерело для подальшої смисложиттєвої трансформації.

Висновки. У статті досліджено екзистенційне ядро стану жаху в ситуації онтологічної прірви та обґрунтовано, що за межею руйнування відбувається формування новоявленого внутрішнього світу людини, який утворюється на уламках колишнього життя. Спираючись на концепт «насичених феноменів» Ж.-Л. Маріона, війну проаналізовано як подію, що обтяжує свідомість незбагненими смислами та засліплювальною видимістю ідола. Цей стан спричиняє тривале заціпеніння, деформуючи оптику сприйняття трагедії через категорію плоти – чистого страждання тіла й душі, що унеможлиблює миттєве осмислення драматичних подій.

Згідно з підходами Г. Маркузе та Е. Іллуз, у стані втрати життєвих основ соціальні механізми виявляються неспроможними протистояти граничному безладу. Дійшли висновку, що «одновимірна людина», позбавлена автентичних опор через домінування ринкових емоційних контрактів та «негативних зв'язків» сучасного капіталістичного світу, залишається цілком беззахисною перед обличчям деконструкції, тому втрачає фундамент міцного буття. Особливу увагу приділено «пластичності» К. Малабу, що дозволило підтвердити неминучу трансформацію ідентичності: під тиском стихії війни мозок і дух не просто деформуються, а набувають нової форми через категоричне відторгнення минулого. Значущими стали наведені концепції Й. Куліану, К. Ясперса, А. Дюфурмантель, що становлять духовне надбання під час буттєвої руйнації, внаслідок чого відбувається переформатування світопорядку і набуття нових ціннісних орієнтацій. Прослідковано, що порятунком є не поверненням до «до-травматичного» статусу, а вибір траєкторії, спрямованої на актуалізацію нової пластичної духовної форми. У цій докорінній реконфігурації внутрішнього світу людини розірване «вчора» не тягне назад, а формує оптику майбутнього. Таким чином, екзистенціал війни трансформується з точки тотального розпаду в простір оновленого становлення, де дух знаходить опір у самому факті власної незавершеності.

Зазначимо, що в межах даного дослідження намічено лише загальні контури для подальших розвідок, які стосуватимуться пошуку шляхів подолання екзистенційної кризи, зумовленої тривалим станом війни. У перспективі заявленої проблематики науковий фокус доцільно спрямувати на аналіз процесів вимушеної міграції, зумовлених воєнною турбулентністю 2022–2026 рр. Вірогідно, що такий шлях людина обирає з метою персонального становлення у власному долетворенні та відновленні ідентичності. Доречно зауважити, що феномен «українців-крайовиків», які в контексті вимушеної міграції постають як «європейці на годину», а також проблему «підвішеного часу» та розгортання концептів «тіла війни» і «буття-ворожнечі» розглянуто в попередній праці «Homme blessé між вибором любові та вибором ворожнечі: контексти війни в Україні» [5].

Отже, здійснене дослідження дозволяє стверджувати: в умовах нещадної дезінтеграції структури реальності, що розверзлася під нестерпним тиском історичної катастрофи, саме кризь досвід граничного страждання та через болючу дію світоглядної пластичності стає можливим віднайдіння нових, посттравматичних способів існування. У цьому «зникненні в безодні» людина не просто змінюється, а змушена заново народжуватися на згарищі власних сподівань. Адже саме на метафізичній «карті

текучості та болю» актуалізуються ті когнітивні горизонти, які, незважаючи на свою моторошну новизну, стають єдиним фундаментом для глибокого переродження особистості, здатної екзистувати посеред руїн, не втрачаючи своєї людської сутності.

Література:

1. Доброносова Ю. Горизонт майбутнього та екзистенціал надії в умовах війни. *Актуальні проблеми філософії та соціології*. 2024. Вип. 47. С. 26–31.
2. Маланий Н. Негативні екзистенціали буття людини у межовій ситуації війни у романах І. Багряного «Людина біжить над прірвою» та Е. М. Ремарка «Час жити і час помирати». *Studia methodologica*. 2015. № 40. С. 433–437.
3. Маркузе Г. *Одновимірна людина. Дослідження ідеології розвинутого індустріального суспільства* / пер. з англ. В. Кузнецова. К.: Юніверс, 1994. 256 с.
4. Порадюк С. Війна як екзистенційний виклик: екзистенціал страху. *Наукові записки Національного університету «Острозька академія». Серія «Філософія»*. Острог : Вид-во НаУОА, 2025. № 28. С. 33–39.
5. Романова О. Homme blessé між вибором любові та вибором ворожнечі: контексти війни в Україні. *Traditions and new scientific strategies in the context of global transformation of society : scientific monograph*. Riga: Baltija Publishing, 2024. P. 343–373. DOI: <https://doi.org/10.30525/978-9934-26-406-1-14>. P. 343-373.
6. Цимбрикевич Й. Ентропія і життя. *Мультиверсум. Філософський альманах*. 2015. Вип. 1–2 (139–140). С. 25–44.
7. Ясперс К. *Психологія світоглядів* / пер. з нім. О. Кислюк, Р. Осадчук. К. : Юніверс, 2009. 464 с.
8. Culiano I. P. *Éros et magie à la Renaissance 1484*. Paris : Flammarion, 1984. 424 p.
9. Dufourmantelle A. *Eloge Du Risque*. Paris : Payot & Rivages, 2011. 527 p.
10. Illouz E. *La fin de l'amour : enquête sur un désarroi contemporain*. Paris : Seuil, 2020. 536 p.
11. Malabou C. *Que devons-nous faire de notre cerveau?* Paris : Bayard Culture, 2011. 189 p.
12. Marion J.-L. *Étant donné. Essai d'une phénoménologie de la donation*. 4-e éd. corr. et augm. Paris : PUF, 2013. 536 p.
13. Marion J.-L. *Le visible et le révélé*. Paris : CERF, 2005. 192 p.
14. Mbembe A. *Necropolitics*. Durham : Duke University Press, 2019. 224 p.
15. Nancy J.-L. *Being Singular Plural*. Stanford University Press, 2000. 232 p.
16. Negarestani R. *Cyclonopedia: Complicity with Anonymous Materials*. Melbourne : Re.Press, 2008. 244 p.
17. Zweig S. *Die Welt von Gestern*. Erinnerungen eines Europäers. Recanati : ELI Publishing Group, 2017. 278 p.